

* ΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΑ * ΘΕΜΑΤΑ *

Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΥΦ' ΕΝΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΚΑΝΟΝΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἐκ τοῦ προηγουμένου)

ΤΟ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΝΟΜΙΜΟΝ ΤΗΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΥΦ' ΕΝΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

Ἐάν καὶ εἶναι σαφεῖς οἱ ὅροι, ἐκλογή, χειροτονία, ἀνάδειξις Ἐπισκόπου ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐν τούτοις πλειστάκις συγχέονται ἢ συμπλέκονται ὥστε ὅλοι οἱ ὅροι οὗτοι νὰ ταυτίζονται πρὸς τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν τῆς ἐγκαταστάσεως Ἐπισκόπου. Ἵνα δὲ γίνη ἡ ἐγκατάστασις αὕτη, ὁρος ἀπαράβατος εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς Ἐκκλησίας. Πολλαπλᾷ εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης.

Πρώτη καὶ σοβαρώτερα ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως Ἱεραρχίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν ὅσον τό δυνατόν πληρεστέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τῶν Ὁρθοδόξων. Αὕτη ἡ ἀνάγκη κυρίως ἐπέβαλεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐνέργειαν τῶν χειροτονιῶν.

Εἰς τὴν τοιαύτην συνεπῶς περίπτωσιν δεδικαιολογημένη, ἐπιβεβλημένη καὶ ἀναγκαῖα, συνεπῶς νόμιμος, εἶναι ἡ χειροτονία Ἐπισκόπου, ὅταν μάλιστα ὑπάρχει ὁ τούτου προϋστάμενος, ὁ ἀποδεχόμενος καὶ ἐγκρίνων τὸν προτεινόμενον ὡς Ἐπίσκοπον, ἢ ὅταν οὗτος ἐκλέγει τοῦτον ἢ διορίζει ἢ χειροτονεῖ (ταῦτα φαίνονται ταυτόσημα) τῇ ἐγκρίσει τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐάν ἴδωμεν ὅμως τί ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος διαγορεύει τό Ἐκκλησιαστικόν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὡς διεμορφώθη τοῦτο καὶ ὡς ἐδιδάχθη εἰς ἀπάσας τὰς Ὁρθοδόξους Θεολογικάς Σχολὰς ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀκόμη δέ ὡς τοῦτο καὶ σήμερον διδάσκεται ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΤΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ ΚΑΙ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΠΡΟΣ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑΝ

«Εἴπομεν, ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι ἔλαβον τὴν ἱερωσύνην ἀμέσως καὶ διαδοχικῶς παρὰ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ὅτι ἔχουσι ταύτην οὐ μόνον πασαν ἀλλὰ καὶ ὡς σύνολον καὶ διὰ τοῦτο δύνανται νὰ μεταδιβάzwσιν αὐτὴν εἰς ἄλλους» ὁ Ἐπίσκοπος ἄρα μόνος ἔχει ἐξουσίαν νὰ χειροτονῇ οὐ μόνον Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ λοιποὺς Κληρικοὺς, ἀλλὰ καὶ ἄλλους Ἐπισκόπους. Καὶ περὶ τούτου οὐδεμία οὐδέποτε ἠγέρθη ἀντίρρησης.

Ἐκ τοῦ πρώτου Ἀποστολικοῦ κανόνος διαγορεύοντος, ὅτι «Ἐπίσκοπος χειροτονείσθω ὑπὸ δύο ἢ τριῶν Ἐπισκόπων», γίνεται δῆλον, ὅτι εἰς καὶ μόνος Ἐπίσκοπος δέν πρέπει νὰ χειροτονήσῃ ἄλλον καίτοι κέκτηται τό δικαίωμα πρὸς μετάδοσιν τῆς ἱερωσύνης. Πῶς ὅμως καὶ διὰ τίνα λόγον εἰς καὶ μόνος Ἐπίσκοπος δέν δύναται νὰ χειροτονήσῃ ἄλλον δέν λέγεται.

Ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς Διαταγαῖς, ἐν αἷς λέγεται ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος

δέον ὑπό δύο ἢ τριῶν Ἐπισκόπων νά χειροτονῇται, προστίθεται καί ὁ λόγος· «ἡ γάρ τῶν δύο καί τριῶν μαρτυρία θεβαίνεται ἀποχρῶν, διότι μαρτυρίαν ἐκτός τοῦ χειροτονούντος ἡδύνατο καί ἄλλοι νά δώσωσιν. Ἐάν δέ καί ἡ αἰτιολογία τῶν ἐκδοτῶν τοῦ Πηδαλίου φαίνεται ὀρθοτέρα, ἀλλά καί αὕτη δέν εἶναι τελείως ἀποχρῶσα. Αὕτη ἔχει οὕτω· «πιθανόν ἔστιν, ὅτι τοῦτο νά εἶναι τό ἐσωτερικόν καί μᾶλλον ἐγγύτερον αἶτιον. Ἐπειδή γάρ κατὰ τόν Ἀπόστολον τό ἔλαττον ὑπό τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται (Ἐβρ. Ζ', 7), ὅπερ ἰδία περί τῆς ἱερωσύνης εἰρηται, εἰς μέν τήν τοῦ πρεσβυτέρου, ἐλάττονος ὄντος, χειροτονίαν ἀρκεῖ εἰς καί μόνος Ἐπίσκοπος ὡς κρείττων καί ὑπερβάθμιος ἐκείνου ὦν. Εἰς δέ τήν τοῦ Ἐπισκόπου, ὁμοταγοῦς καί ὁμοβαθμίου ὄντος καί οὐχί ἐλάττονος οὐκ ἀρκεῖ εἰς μόνος Ἐπίσκοπος ὡς ὁμοβάθμιος καί μή κρείττων ἐκείνου ὦν. Ἐπειδή ὁμολογουμένως ἀγαθοί, ἦτοι κρεῖσσονες, οἱ δύο ὑπέρ τόν ἕνα εἰσίν, ὡς λέγει Σολομών. Ἐκκλησι. δ'».

Δῆλον δέ ὅτι τό λεχθέν, δύο ἢ τρεῖς χειροτονοῦσι τόν Ἐπίσκοπον, δέν ἀντιφάσκει οὔτε πρὸς τόν 4ον κανόνα τῆς Α' Οἰκουμενικῆς, οὔτε πρὸς τόν 13ον τῆς ἐν Καραθγένῃ, οἵτινες ὀρίζουσιν, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος τοῦλάχιστον ὑπό τριῶν Ἐπισκόπων πρέπει νά χειροτονῇται, διότι ἐν αὐτοῖς δέν πρόκειται περί χειροτονίας, ἀλλά περί ἐκλογῆς ὡς σαφῶς ὁ Ζωναράς καί ὁ Βαλσαμών ἐρμηνεύουσιν.

Ὁ ἀνωτέρω παρατεθεῖς κανὼν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ὀρίζει, ὅτι δέον νά χειροτονῇται ὁ Ἐπίσκοπος ὑπό δύο ἢ τριῶν ἄλλων Ἐπισκόπων. Ἐάν ὅμως χειροτονηθῇ τις ὑφ' ἑνός μόνον, δέν ὀρίζει καί τὰς συνεπείας τῆς παραβάσεως. Ἀναντιρρήτως ἡ διάταξις καί μόνῃ ἔπρεπε νά ἔχῃ ὡς συνέπειαν τό ἄκυρον τῆς τοιαύτης χειροτονίας. Ἀλλ' ὅμως ἀπαντῶσι παραδείγματα ὅτι ἐγένοντο τοιαῦτα χειροτονία καί δέν ἡκυρώθησαν. Οὕτως ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Σιδήριός τις ὑφ' ἑνός Ἐπισκόπου τοῦ Φίλωνος καί ἡ χειροτονία αὕτη οὐ μόνον δέν ἡκυρώθη, ἀλλά καί ἀνεγνωρίσθη, ὑπὸ δέ τοῦ Μ. Ἀθανασίου προήχθη οὗτος εἰς Μητροπολίτην Πτολεμαίδος. Ὡσαύτως καί ὁ Εὐάγγελος, ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ὑφ' ἑνός Ἐπισκόπου τοῦ Παυλίνου καί ἡ χειροτονία αὐτοῦ ὁμοίως δέν ἡκυρώθη οὐτε κατεκρίθη.

Ὅτι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἐφαρμόζεται ὁ λόγος τῆς οἰκονομίας, εἶναι ἀναμφίβολον, διότι ἄλλως ἡ διάταξις τοῦ κανόνος ἐτηρήθη πάντοτε ἀκριδῶς καί ὁ Ἐπίσκοπος ἐχειροτονεῖτο ὑπό δύο τοῦλάχιστον Ἐπισκόπων, τοῦθ' ὅπερ καί σήμερον κρατεῖ.

Ἀλλ' ἅς δώσωμεν τόν λόγον ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς χειροτονίας Ἐπισκόπου ὑπὸ ἑνός Ἐπισκόπου καί εἰς ἐπισήμους ἀπόψεις ἐγκύρων μελετητῶν τοῦ ζητήματος διότι δέν εἶναι ἡ πρώτη φορά καθ' ἣν εἰς τήν μακροῖα να ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας χειροτονεῖται Ἐπίσκοπος ὑπὸ ἑνός Ἐπισκόπου, οὐδέ τῶρα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ γεγονότος τῆς χειροτονίας Ἐπισκόπου ὑφ' ἑνός Ἐπισκόπου ἀνοίγεται, τό πρῶτον τοιοῦτον θέμα πρὸς ἀνάπτυξιν.

Ἰδού τί ἀναφέρει εἰς εἰδικήν μελέτην ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Γεννάδιος, ἐν τῷ ἡθικοθρησκευτικῷ Περιοδικῷ «Ὁρθοδόξα», Τεύχος 43 Ἰουλίου 1929.

Η ΥΠΟ ΠΛΕΙΟΝΩΝ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

«Ὅτι ὁ Ἐπισκοπικός βαθμός, τό Ἐπισκοπικόν ἀξίωμα, ἔχει τήν ἐξουσίαν τοῦ χειροτονεῖν τοὺς Κληρικούς παντός βαθμοῦ εἶναι ζήτημα ὑπὸ

πασαν ἔποψιν λελυμένον διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἀνατολικὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἐάν ὁ Ἐπίσκοπος χειροτονῇ Διάκονον καὶ Πρεσβύτερον κατὰ μείζονα λόγον ὁ αὐτός λειτουργός τοῦ Ὑψίστου θά ἀναδείξῃ καὶ Ἐπίσκοπον... ..

Ἡ δικαιολογία τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν, ὡς οἴκοθεν ἐννοεῖται, δέν δύναται νά φέρῃ δογματικόν χαρακτήρα, ἤτοι νά λογισθῇ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ὁρατῶν στοιχείων τῆς μεταδόσεως τοῦ χαρίσματος τῆς Ἱερωσύνης ἐν τῷ ἀνωτάτῳ βαθμῷ (τῷ τοῦ Ἐπισκόπου) ἢ κατὰ τὴν χειροτονίαν παρουσία τριῶν ἢ δύο Ἐπισκόπων, οὕτως ὥστε ἡ παράλειψις αὐτοῦ νά ἐλέγχῃ δογματικῶς ἐλαττωματικὴν καὶ ἄκυρον τὴν πράξιν, δι' ἧς οὕτω πῶς τις προχειρίζεται εἰς τὸ ἐπισκοπικόν ἀξίωμα. Ἡ ἀσφαλὴς μαρτυρία δύναται νά ἐξασφαλισθῇ διὰ τῆς παρουσίας καὶ ἄλλου βαθμοῦ Κληρικῶν ἢ καὶ λαϊκῶν... ..

Ὁ Ἐπίσκοπος κέκτηται τὸ πλήρωμα τῆς Ἱερωσύνης ὡς διάδοχος τῶν Ἀποστόλων, ἐπομένως καὶ τὸ χάρισμα τοῦ χειροτονεῖν Διακόνους, Πρεσβυτέρους καὶ Ἐπισκόπους. Ἐάν δέ στερεῖται τοῦ κυρίως ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, προνομίου μόνον ὠρισμένων τινῶν Μαθητῶν τοῦ Κυρίου, δέν δύναται σοβαρῶς νά προβληθῇ ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν καὶ ἰδιάζον Ἀποστολικόν τοῦτο ἀξίωμα συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ δικαίωμα τῆς χειροτονίας. Ἐάν ἡ ἐξουσία αὕτη εἶναι πραγματικόν στοιχεῖον τοῦ ἰδιάζοντος ἀποστολικοῦ ἀξιώματος τῆς κατ' ἐξοχὴν ἀποστολικότητος καὶ πέντε καὶ πλείονες Ἐπίσκοποι συμμετέχοντες εἰς χειροτονίαν Ἐπισκόπου δέν θά ἀνέκτων ὡς ὁμάς, τι εἷς ἕκαστος θά ἔσφερετο ὡς μονάς. Μή λησμονῶμεν πῶς ἰδιαιτέρως τονίζουν τὴν ἐπισκοπικὴν ἐν γένει ἐξουσίαν τοῦ χειροτονεῖν, ἄνδρες ἐκκλησιαστικοί, οἱοί π.χ. ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος καὶ ὁ Ἱερώνυμος «Ἄ καὶ περὶ Ἐπισκόπων εἶπε ταῦτα καὶ πρεσβυτέροις ἀρμόττει. Τῇ γάρ χειροτονίᾳ μόνῃ, λέγει ὁ Θεὸς Χρυσόστομος ὑπερβεδῆ-κασι καὶ τούτῳ μόνῳ δοκοῦσιν ὑπερτερεῖν τοῖς πρεσβυτέροις. Ὁ δέ Ἱερώνυμος λέγει, ἐξαιρουμένης τῆς χειροτονίας τί ἄλλο παρά τὸν πρεσβύτερον κάμνει ὁ Ἐπίσκοπος»;

«Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἀπαντῶσι παραδείγματα χειροτονίας Ἐπισκόπου ὑπὸ ἑνὸς καὶ μόνου Ἐπισκόπου. Ὁ Μελέτιος ἡ Μελέτιος Λυκοπόλεως Ἐπίσκοπος (ἀρχαί Δ' ἑκατονταετηρίδος), κατὰ τοὺς διωγμούς καταδικασθεὶς εἰς ἐξορίαν, κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, «καθ' ἐκάστην χώραν καὶ καθ' ἕκαστον τόπον διερχόμενος καθίστα Κληρικούς Ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους. Ἡ δέ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος «φιλανθρωπότερον κινουμένη» ἐπέτρεψε τὴν μετ' αὐτῶν κοινωνίαν καὶ λειτουργίαν, δηλαδὴ ἀνεγνώρισε τὴν χειροτονίαν τῶν Ἐπισκόπων.

* Ἄλλως τε ἡ παρανομία τῶν χειροτονιῶν τοῦ Μελετίου κατὰ τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς πρὸς τὴν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίαν ἐπιστολῆς τῆς Συνόδου ταύτης, δέν συνίστατο εἰς τὴν χειροτονίαν Ἐπισκόπων ὡς γενομένην ὑπὸ μόνου τοῦ Μελετίου, ἀλλ' ὡς γενομένην παρ' ἑνορίαν.

Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Δ' Οἱκ. Συνόδου γίνεται λόγος περὶ χειροτονίας Ἐπισκόπων τελεσθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀγκύρας Εὐσεβίου, «Ἐχειροτόνησα αὐτόν (τὸν Γαγγρῶν Καλλίνικον) ... ἀπῆλθον εἰς Γάγγραν ἐνεθρόνισα τὸν Ἐπίσκοπον. Καταφαίνεται ὅθεν ἐκ τούτου ὅτι ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δέν ἀσχολεῖται οὐδόλως διὰ τὸ Ζήτημα τῆς ὑπὸ ἑνὸς Ἐπισκόπου χειροτονίας Ἐπισκόπου, ἀλλὰ περὶ χειροτονίας Ἐπισκόπου τοῦ ὁποῦ ἢ χειροτονία ἀνήκεν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι εἷς καὶ μόνον ἦτο ὁ χειροτονήσας Ἐπίσκοπον Ἀρχιερεὺς.

Ἡ παρουσία πλειόνων τοῦ ἑνός Ἐπισκόπων κατὰ τὴν χειροτονίαν Ἐπισκόπου προῆλθε πρῶτον μὲν ἐκ τῆς συγχύσεως ἣτις ἐπεκράτησεν ὡς πρὸς τὰς δύο πράξεις, ἥτοι τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν χειροτονίαν. Ἡ τῶν λέξεων χειροτονία, ἐκλογή σύγχυσις, ἐπήνεγκε καὶ τὴν ἐν τοῖς πράξεσι σύγχυσιν.

* Ἀλλωστε καὶ ἄλλα στοιχεῖα τῆς μιᾶς πράξεως μετεπήδησαν εἰς τὴν ἄλλην. Οὕτω π.χ. ἐπὶ τῆς χειροτονίας Ἐπισκόπου «τὸ Εὐαγγέλιον ἀνοίγνυται καὶ ἐπὶ κεφαλῇ ἀνεῳγμένον καὶ τοῦ τραχήλου τίθεται, ὡς ἀναφέρει ὁ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης κεφ. ζ', συμφώνως πρὸς τὰ ἐν ταῖς Ἀποστολικαῖς Διαταγαῖς ἀναγραφόμενα. Κατὰ τὴν ργκ' (123) Νεαράν τοῦ Ιουστινιανοῦ, ἡ ἐκλογή Ἐπισκόπου ἐγένετο προκειμένων τῶν Ἁγίων Εὐαγγελίων. Ἐπειτα δέ προῆλθε καὶ ἐκ τῆς πρὸς Τιμόθ. Α' δ. 14 φράσεως «ὃ σοὶ ἐδόθη διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Πρεσβυτερίου». Ὡς γνωστόν ἡ λέξις αὐτὴ ἔχει περιληπτικὴν ἔννοιαν, ἐρμηνεύθη δέ ὑπὸ μὲν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων ὡς σημαίνουσα τοὺς Ἐπισκόπους, ὑπὸ δέ τῶν νεωτέρων καὶ συγχρόνων προτεσταντῶν ὡς δηλοῦσα τὸ ἄθροισμα πρεσβυτέρων, ἱερέων δηλαδὴ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁμως διεσαφηνίσεν ὁ ἴδιος τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκέψιν του, γράψας ἐν Β' Τιμοθ. α' β' «ὃ σοὶ ἐδόθη διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου». Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὡς καὶ ἄλλοι Ἀπόστολοι, μόνος του ἐχειροτόνησεν Ἐπισκόπους ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐν τῇ σημερινῇ ἱεροτελεσίᾳ τῆς χειροτονίας Ἐπισκόπου παρίστανται τρεῖς μὲν Ἐπίσκοποι ἢ καὶ ἐν ἀνάγκῃ δύο Ἀρχιερεῖς, ἀλλ' «ἡ πρώτη σφραγὶς καὶ ἀπαρχὴ τῆς χειροτονίας παρὰ τοῦ πρώτου Ἀρχιερέως τῇ κεφαλῇ τοῦ χειροτονουμένου γίνεται, (Συμεὼν Θεσσαλονίκης ὡς ἀνωτέρω κεφ. ΣΕ') τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων κυκλοῦντων τὸν χειροτονούμενον καὶ ἀπτομένων αὐτοῦ ὡς συχειροτονούντων τῷ πρώτῳ». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι δογματικῶς δέν δύναται νά στηριχθῇ τὸ ἀπαραίτητον πλειόνων τοῦ ἑνός Ἐπισκόπου κατὰ τὴν χειροτονίαν Ἐπισκόπου.

* Ἀλλη ὁμως εἶναι ἡ κανονικὴ ἀποψις τοῦ ζητήματος, ἣτις ὡς ἐπὶ τοῦ προκειμένου οὕτω καὶ γενικώτερον δέν συνταυτίζεται μετὰ τῆς δογματικῆς ἀπόψεως. Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ MIGNE ἐξ ἀφορμῆς τοῦ προμνημονευθέντος ἐν τῇ παρουσίᾳ μελέτη χωρίου τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν σημειοῦται ὑπὸ τινος τῶν ὑπομνηματιστῶν (τόμ. Α' στήλῃ 804 σημ. II) »EPISCOPORUM NUMERUS EPISCOPUM ORDINANTI UM, RES ECCLESIASTICI JURIS, QUAE EAPROPTER VARIETATEM DISSCIPLINAE ADMITTIT». (Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἐπισκόπων τῶν χειροτονούντων Ἐπίσκοπον εἶναι ζήτημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τούτου ποικίλιαν τάξεως ἐπιδέχεται) ...

Ὡστε αἱ ἀρχαῖαι αὗται παρατηρήσεις συμπίπτουσι πρὸς τὸ προειρημένον σχόλιον τοῦ ὑπομνηματιστοῦ τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν. Ἀμφότερωθεν δηλαδὴ διαπιστοῦται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἐπισκόπων χειροτονούντων Ἐπίσκοπον τυγχάνει ζήτημα κανονικόν. Καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Μαλαξοῦ ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἱστορίᾳ Κ.Π. ἀναφερόμενον (ἐκδόσις Βόννης σ. 143) ἐξ ἀφορμῆς τῆς χειροτονίας τοῦ Μονεμβασίας Ἀρσενίου γενομένης ὑπὸ μόνου τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλous καὶ δύο ἱερέων ἀνήκει εἰς τὸ διοικητικὸν μέρος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἢ, ὡς θά ἐλέγομεν σήμερον, εἶναι ζήτημα ἀρμοδιότητος λόγῳ προσώπων καὶ τόπου (δικαιοδοσίας) ...

(ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ)